

Branislav Ristivojević*

Stefan Samardžić**

KRIVIČNA DELA PROTIV PRIVREDE – STANJE I PERSPEKTIVE¹

Sažetak: Predmet pažnje autora su pojedini aspekti krivičnih dela protiv privrede i to i onih propisanih Krivičnim zakonikom i onih koja su propisana Zakonom o poreskom postupku i poreskoj administraciji. U radu se ukazuje na brojnost krivičnih dela u oblasti privrede, ali i na određene specifičnosti subjekta tih krivičnih dela. Takođe, ukazuje se i na mere bezbednosti koje se obavezno izriču učiniocima pojedinih krivičnih dela protiv privrede. Autori predočavaju i statističke podatke koji se tiču podnetih krivičnih prijava i osuda za tu grupu krivičnih dela. Cilj rada se ogleda, pre svega, u sagledavanju normativnih rešenja koje se odnose na krivična dela protiv privrede, u smislu da se kritički analiziraju važeća legislativna rešenja i otkriju određene kontradiktornosti u propisima. Takođe, autori kao cilj rada postavljaju i frekvenciju tih dela u praksi te analitiku koja se bavi time koja se krivična dela iz grupe dela protiv privrede čine najčešće, a koja najređe. Sve to ima cilj da se daju određeni doprinos i usmerenje da li i u kojoj meri *de lege ferenda* treba izmeniti određene propise u toj oblasti.

Ključne reči: krivično delo, privreda, poreska utaja, Krivični zakonik, mere bezbednosti

1. UVOD

Društveno opasna ponašanja se predviđaju zakonima kao krivična dela i za njih se predviđaju odgovarajuće kazne. Od težine krivičnog dela zavisi i visina kazne, ali uopšte i sama kazna koja će se za to delo predvideti. Koja krivična dela se mogu smatrati najtežim (to su uglavnom i dela za koja su predviđene najstrože kazne) zavisi od velikog broja faktora. Imajući u vidu, između ostalog, i sistematiku posebnog dela Krivičnog zakonika, možemo aproksimativno zaključiti koje su to najznačajnije

* Pravni fakultet u Novom Sadu, b.ristivojevic@pf.uns.ac.rs, ORCID 0000-0003-2333-3521

** Pravni fakultet u Novom Sadu, s.samardzic@pf.uns.ac.rs, ORCID 0000-0003-2870-5726

1 Rad je nastao kao rezultat istraživanja autora na projektu *Suzbijanje privrednog kriminala u Republici Srbiji – stanje i perspektive*, čiji je nosilac Pravni fakultet u Novom Sadu, a koji se finansira sredstvima Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost Autonomne Pokrajine Vojvodine.

vrednosti koje se štite krivičnim pravom. U tom smislu, čini se manje-više nespor-
nim da su danas to život i telo čoveka, ali do nešto potpunijeg zaključka o tom pita-
nju ipak bi se moglo doći tek detaljnijom analizom trenutnog stanja. Tako su ranije,
u ne tako malom broju država, najteža krivična dela bila, recimo, ona učinjena pro-
tiv vladara, države, vojske itd. Savremeno društvo i razvoj prava, pre svega ljudskih,
značajno su promenili tu sliku.

Jedan od grupnih objekata krivičnopravne zaštite u srpskom krivičnom zako-
nodavstvu je i privreda, i to ne samo u Krivičnom zakoniku kao njegovom osnov-
nom izvoru, nego i u određenom broju zakona koji pripadaju sporednom krivič-
nom zakonodavstvu. To su raznovrsna krivična dela, koja mogu da učine i učinio-
ci koji imaju sasvim različit pravni status odnosno svojstva. Upravo iz tog razloga, na
samom početku ovog sumarnog osvrta na krivičnopravnu zaštitu u oblasti privred-
ne delatnosti značajno je videti koja to krivična dela spadaju u grupu krivičnih dela
protiv privrede prema rešenju našeg zakonodavca.

Normativni okvir krivičnopravne zaštite privrede uvek može biti podložan na-
učnoj kritici, naročito ukoliko se tokom legislativnog procesa nije u dovoljnoj meri
vodilo računa o objektu zaštite i pojedinim njegovim komponentama, pa se otuda
krivična dela nisu sasvim pravilno svrstala u odgovarajuće glave Krivičnog zakoni-
ka. S tim u vezi, predmet naše analize biće upravo pregled krivičnih dela u oblasti
privrede, i u osnovnom i u jednom delu našeg sporednog krivičnog zakonodavstva.
Čitalac će imati priliku da se upozna i sa određenim delom zvaničnih statističkih
podataka o podnetim krivičnim prijavama i osudama za pojedinačna krivična dela
iz oblasti privrede. Smatramo da je iz tih, iako u određenoj meri suvih, statističkih,
podataka, ipak moguće sagledati osnovne tendencije stope i vrste kriminaliteta u
oblasti privrede. Verujemo da ova analiza može imati određeni značaj i za unapre-
đenje zakonskih rešenja i za postupanje pravosudnih organa u praksi. Uočavanjem
frekvencije pojedinih krivičnih dela protiv privrede stvara se podloga za odlučiva-
nje nosilaca odluka u društvu i o eventualnim izmenama određenih zakonskih re-
šenja i o povećanju aktivnosti kojima se suzbijaju određena krivična dela iz oblasti
privrede.

Nespor-
no je da u srpskom krivičnopravnom sistemu subjekt krivičnog dela
može biti i fizičko, ali i pravno lice. Pa, ipak, čini nam se da je u oblasti privrede
značajno napomenuti da određena dela zahtevaju posebna svojstva učinioca, pa ih
tako mogu izvršiti samo odgovorna lica u pravnom licu ili preduzetnici. Iz tog ra-
zloga, u radu se posebna pažnja posvećuje pitanju svojstava učinioca pojedinih kri-
vičnih dela protiv privrede.

Kada se u krivičnom postupku utvrdi da je učinjeno krivično delo i samim
tim se nužno utvrdi da je okrivljeni za to delo kriv, po pravilu, osim u slučajevima
oslobođenja od kazne, sledi i izricanje odgovarajuće kazne i/ili neke druge krivične
sankcije. Osim izbora same krivične sankcije, u slučaju da se odluči za odgovarajuću
kaznu, sud je u obavezi da tu kaznu i odmeri. U slučajevima u kojima zakon dozvo-
ljava da se kazna ublaži ili da se učinilac čak i oslobodi od kazne, sud se može opre-
deliti za neku od tih mogućnosti ako smatra da se i takvom ublaženom kaznom,

odnosno čak i bez nje može postići svrha kažnjavanja. U tom smislu, u ovom radu ćemo se osvrnuti i na mogućnosti za oslobođenje od kazne za krivična dela protiv privrede.

Učiniocu krivičnog dela, kao što je pomenuto, uz kaznu se mogu izreći i pojedine mere bezbednosti, koje u pojedinim slučajevima veoma teško pogađaju učinioca krivičnog dela, ponekad teže i od same izrečene kazne. Imajući to u vidu, predmet naše analize, između ostalog, biće i obavezno izricanje dve mere bezbednosti u određenim slučajevima, i to: mere bezbednosti oduzimanje predmeta i mere zabrana vršenja poziva delatnosti ili dužnosti.

2. O KRIVIČNIM DELIMA PROTIV PRIVREDE

U posebnom delu Krivičnog zakonika² privreda predstavlja samostalan grupni objekt zaštite, kome se posvećuje jedna glava – dvadeset druga, koja i nosi naziv *Krivična dela protiv privrede*. Uprkos proklamovanoj monolitnosti privrede kao grupnog objekta zaštite u okviru te glave, to se, prema našem mišljenju, ipak čini samo ukoliko se to posmatra isključivo iz ugla jezičkog tumačenja. Već nešto detaljnijom analizom uočavamo da su u toj glavi predviđena prilično heterogena krivična dela od *prevare u obavljanju privredne delatnosti*, te posebno izdvojene *prevare u osiguranju*, preko dva dela *pronevere* i *zloupotrebe u obavljanju privredne delatnosti*, do dva krivična dela kojima se ugrožava fiskalni interes države putem *poreske utaje* i *neuplaćivanja poreza po odbitku*. U toj glavi zatim se nalaze i tri krivična dela u kojima je ključna reč *zloupotreba* i to: *položaja odgovornog lica*, zatim *u vezi sa javnom nabavkom* te *zloupotreba u postupku privatizacije* i u sferi javnih nabavki još *zaključenje restriktivnog sporazuma*. Tu su i dva posebna oblika korupcije izražena u vidu *primanja* i *davanja mita u obavljanju privredne delatnosti* te nekoliko krivičnih dela u vezi sa stečajem i to: *prouzrokovanje stečaja* i *prouzrokovanje lažnog stečaja*, kao i *oštećenje poverilaca*. Inkriminisano je i obavljanje određenih privrednih aktivnosti bez odgovarajuće dozvole, kao što su *nedozvoljena proizvodnja*, *nedozvoljena trgovina* i *krijumčarenje*. Tu su i u značajnoj meri heterogena ponašanja u sferi privrede, kao što su *onemogućavanje vršenja kontrole*, *neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena* i *druge posebne oznake robe ili usluga*, *narušavanje poslovnog ugleda* i *kreditne sposobnosti* te *odavanje poslovne tajne*. Narednih nekoliko krivičnih dela, osim privrednih subjekata, možda i dominantno ugrožava, odnosno povređuje monetarni sistem. Reč je o više dela *falsifikovanja* i to: *novca*, *hartija od vrednosti*, *znakova za vrednost* i *znakova*, *odnosno državnih žigova za obeležavanje robe*, *merila* i *predmeta od dragocenih metala*, te *falsifikovanje* i *zloupotreba platnih kartica*. Osim toga, inkriminisana je i podignuta na rang radnje izvršenja i jedna pripremna radnja u vidu krivičnog dela *pravljenje*, *nabavljanje* i *davanje drugom sredstava za falsifikovanje*. Naposljetku, tu je još jedno delo koje se tiče novca, koji međutim nije lažan već je njegovo poreklo razlog postojanja inkriminacije *pranje novca*.

2 Krivični zakonik – KZ, Sl. glasnik RS 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

S pravom se u nauci krivičnog prava tvrdi da pojedina dela ne treba po automatizmu smatrati privrednim krivičnim delima.³ Tako bi se možda pojedina dela koja je zakonodavac svrstao u krivična dela protiv privrede pre mogla svrstati u neke druge glave Krivičnog zakonika. Ako se nešto detaljnije udubimo u to u čemu se ogleda, na primer, biće krivičnog dela *onemogućavanje vršenja kontrole* (član 237 KZ), zaista se može postaviti pitanje da li bi pre bilo opravdano da se to delo svrsta u krivična dela protiv, recimo, državnih organa. Ne samo radi dosledne sistematike već i zbog značaja objekta zaštite u tumačenju i primeni krivičnopravnih normi, svakako da je zakonodavac trebalo da vodi računa o zaštitnom objektu svakog pojedinačnog dela te da u skladu sa tim i pažljivo rasporedi krivična dela u određene glave KZ kojima dominantno pripada/ju objekt/i zaštite pojedinih dela.

Kao što se moglo videti, to su izuzetno raznovrsna krivična dela u oblasti privrede. Pojedina krivična dela u okviru ove glave postoje praktično od kada postoji i sama država, odnosno fiskus – kao što je krivično delo *poreska utaja*.⁴ Takođe, od davnina postoji i krivično delo *falsifikovanje novca* – od nastanka novca kao sredstva plaćanja. S druge strane, krivična dela protiv privrede poslednjih godina doživljavaju izuzetno dinamične promene, pa se tako predviđaju i brojna nova dela. Nije bez osnova doktrinarni stav da krivično zakonodavstvo nije više tako stabilna grana prava kakva je bila pre nekoliko decenija, a kao opravdanje za to obično se navode složenost savremenih društava, ali i novi pojavni oblici kriminaliteta.⁵

U principu, može se zaključiti da proces propisivanja novih krivičnih dela izvi- re iz zakonodavčeve procene da su određene radnje koje nisu postojale a pojavile su se, odnosno da su neke radnje koje ranije to nisu bile sada postale društveno opasne te ih iz tog razloga treba inkriminisati.⁶ Takođe, nova krivična dela se propisuju jer se šire oblasti društvenog delovanja, a time i polje privrednih aktivnosti ili se u toj oblasti uvode određene novine. Tako se, primera radi, u privredno krivično zakonodavstvo uvodi krivično delo *zloupotreba u postupku privatizacije* onda kada se država odlučila na postupak promene vlasništva društvenog i državnog kapitala i imovine u privatni. Nadalje, krivično delo *zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom* pojavilo se tek kada je država odlučila da postupak nabavke dobara i usluga za javne potrebe uredi posebnim zakonom. Dakle, tek nakon što su pojedini društveni odnosi, kao materijalni izvori prava, dobili svoju pravnu formu time što su usvojeni

3 Detaljno o tome vid. Zoran Stojanović (2022). *Krivično pravo – Posebni deo*, 22. izdanje, Novi Sad, str. 176–182.

4 O tom krivičnom delu i njegovom suzbijanju vid. Aleksandra Jovanović (2022). Combating the criminal offense of tax evasion as a key factor in the fight against the “grey” economy (Suzbijanje krivičnog dela poreske utaje kao ključni faktor u borbi protiv „sive“ ekonomije). *Ekonomika* 4, str. 81–93.

5 Zoran Stojanović (2013). Da li je Srbiji potrebna reforma krivičnog zakonodavstva? *Crimen* IV, 120.

6 Da su promene u oblasti krivičnog zakonodavstva česte, pa tako u oblasti krivičnih dela protiv privrede svedoči i Nacrt Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2024. godine. Njime se predviđaju značajna novina i u oblasti krivičnih dela protiv privrede. Imajući u vidu da je u vreme pisanja ovog rada još uvek u toku javna rasprava o Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, autor se u ovom radu neće baviti promenama koje se predviđaju tim nacrtom. Nacrt zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika dostupan je na sajtu Ministarstva pravde <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>, 18. septembar 2024.

pojedini zakoni kojima se uređuju te novonastale ili novooblikovane oblasti društvenog života (kao što su u datim primerima privatizacija, javne nabavke i sl.), pojavila se i potreba za propisivanjem novih krivičnih dela u tim oblastima ljudskog, u ovom slučaju privrednog delovanja. Povećana društvena opasnost od privrednog kriminaliteta pojava je novijeg vremena, koje nazivamo tranzicijom, kao jedne, za naše društvo značajne prekretnice u svakom smislu, a naročito u oblasti privrede. Taj period je učinjen još složenijim burnim tehničko-tehnološkim i informacionim promenama, a time i snažnim privrednim razvojem te uspostavljanjem brojnih privrednih veza na međunarodnom planu i internacionalizacijom privredne delatnosti. Materijalne i druge posledice privrednog kriminaliteta izazivaju sve snažniju društvenu reakciju i sve češće zahtevaju međunarodnu saradnju državnih organa na njegovom sprečavanju i suzbijanju.⁷

Iako se krivična dela predviđaju pre svega Krivičnim zakonikom, ne bismo smeli zaboraviti da je nemali broj krivičnih dela predviđen i drugim zakonima. Reč je o tzv. *sporednom krivičnom zakonodavstvu*. Imajući u vidu da je Krivični zakonik stožer krivičnopravnih normi, pa i samog kataloga krivičnih dela, nameće se jedno sasvim logično pitanje – da li su i u kojoj meri i drugim zakonima predviđena krivična dela protiv privrede? U nauci postoji stav da su brojna krivična dela protiv privrede propisana i u sporednom krivičnom zakonodavstvu i taj stav nije bez osnova.⁸ Ističe se da su u najmanje sedamnaest zakona propisana određena krivična dela koja bi se mogla svrstati u krivična dela protiv privrede.⁹ Takođe, opravdano se navodi, i čini se zanimljivim, da su u većini država poreska krivična dela propisana osnovnim krivičnim zakonima, dok srećemo i rešenja da su poreska krivična dela predmet posebnog krivičnog zakonodavstva. Zakonodavstvo Republike Srbije tom pitanju pristupa mešovito: dva poreska krivična dela predviđaju se u Krivičnom zakoniku, a šest svoje utemeljenje nalaze u sporednom krivičnom zakonodavstvu, u odredbama poreskog zakonodavstva.¹⁰

Sporedno krivično zakonodavstvo, po pravilu, podložno je čestim promenama (iako nije bez osnova stav da se sve češća tendencija i u osnovnom krivičnom zakonodavstvu – što ne bi trebalo da bude pravilo) tako da se tim vankrivičnim zakonima neretko predviđaju nova krivična dela. Primera rada, *Zakonom o poreskom*

7 Stanimir Đukić (2016). Analiza krivičnih dela privrednog kriminaliteta u Srbiji i delikti korupcije u privredi, *Vojno delo* 68(5), str. 170.

8 Sa pravom se navodi da se poreskim krivičnim delima nanosi najviše štete fiskalnom sistemu jedne države. Vid. Jelena Rakić (2020). Krivično delo poreska utaja – zakoniti i nezakoniti prihodi. *Revija za kriminologiju i krivično pravo* 1-2, str. 147.

9 Zoran Stojanović, Olgica Miloradović, Miljko Radisavljević, Aleksandar Trešnjev (2017). *Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije*, Beograd, str. 8.

10 Miljkan Karličić (2023). Krivično delo neuplaćivanje poreza po odbitku u krivičnom zakonodavstvu Srbije. *Žurnal za bezbjednost i kriminalistiku* 2, str. 53. Kako se navodi: „pažljivom analizom propisa dolazi se do zaključka da je reč o šest krivičnih dela predviđenih u okviru prve glave sedmog dela Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji, pod nazivom Kaznene odredbe, preciznije Poreska krivična dela. Reč je o sledećim krivičnim delima: Poreska prevara u vezi sa porezom na dodatu vrednost, čl. 173a; Ugrožavanje naplate poreza i poreske kontrole, čl. 175; Nedozvoljen promet opreme za fiskalizaciju, čl. 175a; Nedozvoljen promet računovodstvenih i drugih softvera, čl. 175b; Nedozvoljen promet akciznih proizvoda, čl. 176 i Nedozvoljeno skladištenje robe, čl. 176a.

*postupku i poreskoj administraciji*¹¹ predviđaju se, takođe, krivična dela iz oblasti privrede, a od 2022. godine tim temeljnim poreskim propisom propisana su dva nova krivična dela: *nedozvoljen promet opreme za fiskalizaciju* (član 175a) te *nedozvoljen promet računovodstvenih i drugih softvera* (član 175b). To je još jedan pokazatelj u kojoj meri je krivičnopravna regulativa u oblasti privrede dinamična.

Na ovom mestu treba podsetiti i na *blanketni karakter* pojedinih krivičnih dela, kakvih u oblasti krivičnih dela protiv privrede zaista ima mnogo. Kod takvih dela postajanje krivičnog dela, odnosno ispunjavanje sadržaja njegovog bića u određenoj, ovde čak i pretežnoj meri, zavisi od sadržine nekog drugog propisa. Tako se, primera radi, Zakonom o poreskom postupku i poreskoj administraciji predviđa krivično delo *nedozvoljen promet akciznih proizvoda* (član 176)¹², čiji prvi stav glasi: „*Ko suprotno propisima koji regulišu oporezivanje akcizama, neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili ko nabavlja radi prodaje, drži ili prenosi ili ko posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet proizvode koji se u skladu sa zakonom smatraju akciznim proizvodima, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.*“

Dakle, da li će to delo postojati, što je jasno iz same inkriminacije, zavisi od toga da li je učinilac postupao *suprotno propisima* kojima se reguliše oblast akciza. Ovaj blanketni deo norme podrazumeva pre svega *Zakon o akcizama*¹³, ali ne sme se zaboraviti činjenica da je na osnovu tog zakona donet čak 21 podzakonski akt. S tim u vezi, u blanketnim krivičnim delima¹⁴ deo bića krivičnog dela može biti

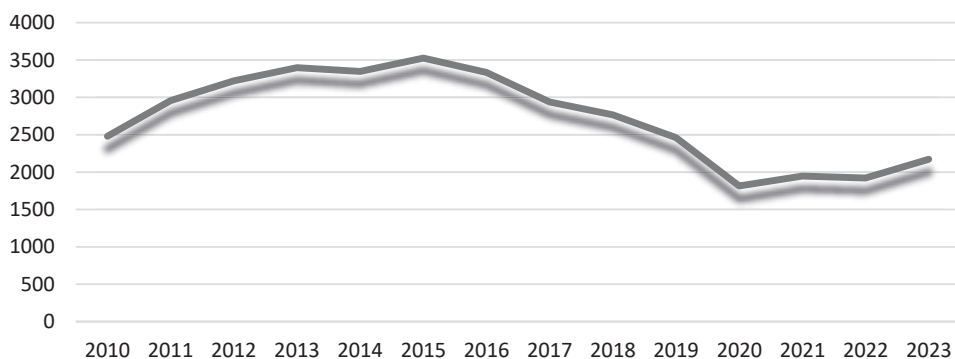
- 11 Zakon o poreskom postupku i poreskoj administraciji – ZPPPA, *Sl. glasnik RS* 80/2002, 84/2002 – ispr., 23/2003 – ispr., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005 – dr. zakon, 62/2006 – dr. zakon, 63/2006 – ispr. dr. zakona, 61/2007, 20/2009, 72/2009 – dr. zakon, 53/2010, 101/2011, 2/2012 – ispr., 93/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 105/2014, 91/2015 – autentično tumačenje, 112/2015, 15/2016, 108/2016, 30/2018, 95/2018, 86/2019, 144/2020, 96/2021 i 138/2022.
- 12 *Iz sudske prakse*: Pravilan je zaključak prvostepenog suda da duvan u listu ne predstavlja predmet izvršenja krivičnog dela iz člana 176 stav 1 ZPPPA s obzirom na zakonska obeležja ovog krivičnog dela i da je članom 2 tačka 3 ZPPPA propisano da se akcizom oporezuju duvanske prerađevine uključujući i duvanske prerađevine koje se pri upotrebi greju, ali ne sagorevaju, dok je članom 10 stav 5 tačka 2 Zakona o akcizama propisano šta se podrazumeva pod pojmom duvanske prerađevine – a podrazumeva se: rezani duvan, duvan za lulu, duvan za žvakanje i burmut. Presuda Višeg suda u Beogradu Kž1 651/21 od 16. novembra 2021. Autor sentence je zamenik višeg javnog tužioca Nikola Pantelić. Preuzeto iz: baze *PagrafLex*, 18. septembar 2024.
- 13 Zakon o akcizama, *Sl. glasnik RS* 22/2001, 73/2001, 80/2002, 43/2003, 72/2003, 43/2004, 55/2004, 135/2004, 46/2005, 101/2005 – dr. zakon, 61/2007, 5/2009, 31/2009, 101/2010, 43/2011, 101/2011, 6/2012 – usklađeni din. izn., 43/2012 – odluka, 76/2012 – odluka, 93/2012, 119/2012, 8/2013 – usklađeni din. izn., 47/2013, 4/2014 – usklađeni din. izn., 68/2014 – dr. zakon, 142/2014, 4/2015 – usklađeni din. izn., 5/2015 – usklađeni din. izn., 55/2015, 103/2015, 5/2016 – usklađeni din. izn., 108/2016, 7/2017 – usklađeni din. izn., 18/2018 – usklađeni din. izn., 30/2018, 4/2019 – usklađeni din. izn., 5/2020 – usklađeni din. izn., 7/2020 – izm. usklađenih din. izn., 78/2020 – izm. usklađenih din. izn., 153/2020, 11/2021 – usklađeni din. izn., 53/2021, 32/2022 – odluka, 46/2022 – odluka, 50/2022 – odluka, 62/2022 – odluka, 73/2022 – odluka, 84/2022 – odluka, 89/2022 – odluka, 97/2022 – odluka, 110/2022 – odluka, 121/2022 – odluka, 130/2022 – odluka, 144/2022 – odluka, 6/2023 – odluka, 15/2023 – odluka, 25/2023 – odluka, 75/2023 i 30/2024 – usklađeni din. izn.
- 14 S pravom se u nauci ističe da poresku utaju karakteriše blanketna dispozicija. Vid. Jasmina Igrački, *Krivična dela poreske utaje – krivičnopravni i kriminološki aspekt, Institucije i prevencija finansijskog kriminaliteta*, str. 221.

i postupanje suprotno nekim odredbama podzakonskih akata, čime se unekoliko zaista slabi načelo zakonitosti u krivičnom pravu, u smislu da se sadržaj krivičnopravne norme ispunjava određenim odredbama koje su niže pravne snage od zakona.¹⁵

U ovom delu rada prikazaćemo koliko se često vrše krivična dela protiv privrede. Prema zvaničnim statističkim podacima, u prethodnih 14 godina, ukupan broj *podnetih krivičnih prijava* za krivična dela protiv privrede je sledeći:¹⁶

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Ukupan broj krivičnih prijava	74.279	88.207	92.879	91.411	92.600	108.759	96.237	90.348	92.874	92.797	73.394	80.632	82.958	74.504
Broj prijavljenih krivičnih dela protiv privrede	2.479	2.957	3.221	3.397	3.347	3.526	3.333	2.939	2.767	2.461	1.814	1.946	1.921	2.172
%	3,34	3,35	3,47	3,72	3,61	3,24	3,46	3,25	2,98	2,65	2,47	2,41	2,32	2,92

Broj prijavljenih krivičnih dela protiv privrede
(distribucija po godinama)

Iz iznetih podataka jasno je da je najmanje podnetih krivičnih prijava bilo u 2020, dok je u posmatranom periodu maksimalan broj dostignut 2015. godine. Na osnovu tih podataka moglo bi se zaključiti da je u određenim godinama izvršen manji ili veći broj krivičnih dela protiv privrede, ali to nije nužno i jedini zaključak. Možda je, na primer, određene godine otkriven manji broj tih krivičnih dela jer je težište gonjenja bilo na nekoj drugoj vrsti kriminaliteta i sl. Vidimo da je procenat krivičnih dela protiv privrede u ukupnom broju krivičnih prijava za sva krivična

15 Više vid. Zoran Stojanović (2024). *Krivično pravo – Opšti deo*, 29. izdanje, Novi Sad, str. 21–24.

16 Izvor: Republički zavod za statistiku (2020). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2019. – Prijave, optuženja i osude, Bilten, 665; Republički zavod za statistiku (2021). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2020. – Prijave, optuženja i osude, Bilten, 677, Beograd; Republički zavod za statistiku (2023). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, broj 186, god. LXXIV, 12. jul 2024. <https://www.stat.gov.rs/oblasti/pravosudje/>, 18. septembar 2024.

dela prilično mali i prilično konstantan – kreće se između 2,3% i 3,6% od ukupnog broja svih prijavljenih krivičnih dela (iz osnovnog krivičnog zakonodavstva, o čemu se vodi zvanična statistika). Čini se da je opravdano postaviti pitanje eventualne korelacije u sledećem smislu: ako je privreda u jednoj državi razvijenija, da li je i stopa privrednog kriminaliteta veća ili je stanje možda čak i obrnuto? Smatramo da sâm broj krivičnih dela protiv privrede u odnosu na ukupan broj prijavljenih krivičnih dela nije dovoljan pokazatelj na osnovu kojeg bi se moglo zaključivati o tako složenoj korelativnosti. Na osnovu nekih naših ranijih istraživanja¹⁷, čini nam se da bi za takav zaključak bilo neophodno uspostaviti sopstvenu metodologiju istraživanja, značajno složeniju od postavki i podataka kojima raspolaže i do kojih dolazi Republički zavod za statistiku, prilično oskudnom sudskom statistikom više upodobljenom za vođenje sudske pisarnice nego li za ozbiljniju naučnu analizu. U svakom slučaju, smatramo da stopa privrednog kriminaliteta zavisi i od brojnih drugih društvenih okolnosti, osim stepena privrednog rasta.

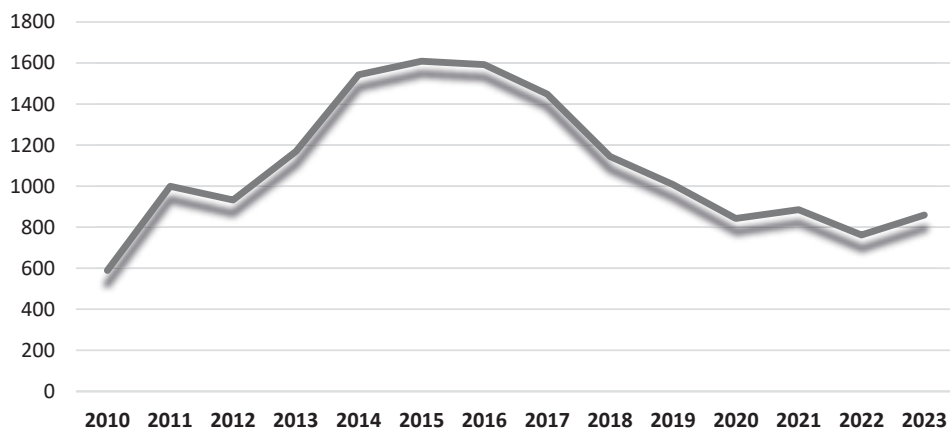
Kada je reč i o broju *osuđenih lica* za krivična dela protiv privrede, kao sintetičkoj kategoriji u koju se statistički svrstavaju sva krivična dela protiv privrede predviđena Krivičnim zakonikom, stanje je sledeće:¹⁸

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Ukupan broj krivičnih prijava (za sva krivična dela)	74.279	88.207	92.879	91.411	92.600	108.759	96.237	90.348	92.874	92.797	73.394	80.632	82.958	74.504
Ukupan broj osuđenih lica (za sva krivična dela)	21.681	30.807	31.322	32.241	35.376	33.189	32.525	31.759	29.750	28.112	25.487	27.508	26.200	26.919
% (osuđenih)	29,2	34,9	33,7	35,3	38,2	30,5	33,8	35,2	32	30,3	34,7	34,1	31,6	36,1
Broj prijavljenih krivičnih dela protiv privrede	2.479	2.957	3.221	3.397	3.347	3.526	3.333	2.939	2.767	2.461	1.814	1.946	1.921	2.172
Broj osuđenih za krivična dela protiv privrede	589	999	932	1.169	1.543	1.609	1.592	1.448	1.144	1.008	842	885	762	859
% (osuđenih)	23,8	33,8	28,9	34,4	46,1	45,6	47,8	49,3	41,3	41,0	46,4	45,5	39,7	39,5

17 Istina u sasvim drugoj oblasti – rehabilitaciji političkih osuđenika, u jednom obimnom istraživanju veoma širokog obuhvata, imali smo priliku uporediti podatke kojima se u toj oblasti koristio Republički zavod za statistiku, pa čak i neupodobljenosti podataka dobijenih iz sistema AVP za automatsko vođenje pisarnica. Stefan Samardžić (2021). *Rehabilitacija političkih osuđenika – Istraživanje prvih deset godina postupaka rehabilitacije u Republici Srbiji*, Službeni glasnik.

18 Izvor: Republički zavod za statistiku (2023). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, broj 186, god. LXXIV, 12. jul 2024; Republički zavod za statistiku (2019). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, Bilten broj 665. <https://www.stat.gov.rs/oblasti/pravosudje/>, 18. septembar 2024.

Broj osuđenih za krivična dela protiv privrede
(distribucija po godinama)

Evidentno je da je broj osuđenih lica za krivična dela protiv privrede bio najveći 2015, a najmanji 2010. godine. Iz poređenja tendencija u odnosu broja između prijavljenih i osuđenih lica na nivou opšteg kriminaliteta, uzimajući u obzir sva krivična dela, uočava se nešto drugačija tendencija u krivičnim delima protiv privrede.¹⁹

Naime, procenat prijavljenih lica koja su i osuđena za krivična dela protiv privrede nešto je viši (za oko deset procentnih poena) u celokupnom periodu posle 2014, a naročito do 2021. godine. Iako za takvu tendenciju nismo kadri iznaći kakav valjan razlog isključivo na osnovu iznetih statističkih podataka, smatramo da i samo uočavanje te tendencije predstavlja određeni, svakako ne velik, ali ipak doprinos daljem proučavanju tendencija u oblasti privrednog kriminaliteta u našoj stvarnosti.

Kao što smo napomenuli u uvodnom delu, već u samom osnovnom krivičnom zakonodavstvu (KZ) postoji prilično veliki broj propisanih krivičnih dela protiv privrede, pa smatramo da je značajno pokazati koja se krivična dela iz te oblasti čine najčešće, a koja najređe. Sa tim ciljem ćemo prikazati rezultate *prijavljenih* krivičnih dela protiv privrede u 2023. godini.²⁰

19 Zbog nužnog protoka vremena od prijave do pravnosnažne osude za krivično delo, želimo da napomenemo da smatramo da metodološki nije potpuno opravdano dovoditi u vezu broj prijava i broj osuda u istoj kalendarskoj godini. Pa ipak, čini nam se da na posmatranom, prilično dugom periodu od 14 godina, ta nedoslednost unekoliko gubi značaj.

20 Izvor: Republički zavod za statistiku (2023). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, broj 186, god. LXXIV, 12. jul 2024. <https://www.stat.gov.rs/oblasti/pravosudje/>, 18. septembar 2024.

Krivično delo	Ukupan broj prijavljenih krivičnih dela u 2023. godini
Prevara u obavljanju privredne delatnosti	62
Prevara u osiguranju	12
Pronevera u obavljanju privredne delatnosti	114
Zloupotreba poverenja u obavljanju privredne delatnosti	11
Poreska utaja	416
Neuplaćivanje poreza po odbitku	3
Zloupotreba položaja odgovornog lica	225
Zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom	25
Zloupotreba u postupku privatizacije	4
Zaključenje restriktivnog sporazuma	7
Primanje mita u obavljanju privredne delatnosti	18
Davanje mita u obavljanju privredne delatnosti	5
Prouzrokovanje stečaja	2
Oštećenje poverilaca	16
Nedozvoljena proizvodnja	28
Nedozvoljena trgovina	177
Krijumčarenje	8
Onemogućavanje vršenja kontrole	7
Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga	139
Narušavanje poslovnog ugleda i kreditne sposobnosti	3
Odavanje poslovne tajne	11
Falsifikovanje novca	51
Falsifikovanje hartija od vrednosti	1
Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica	756
Falsifikovanje znakova za vrednost	1
Pranje novca	62
Zloupotreba ovlašćenja u privredi	8

U ovoj tabeli rezultati su prezentovani onako kako se zvanični statistički podaci vode. Očigledno je da je krivično delo koje se najčešće čini *falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica*, dok se sa gotovo duplo ili čak i više puta manjim, ali i dalje značajnim brojem javljaju *poreska utaja*, *zloupotreba položaja odgovornog lica*, *nedozvoljena trgovina*, *neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga* i *pronevera u obavljanju privredne delatnosti*. Ostala dela se javljaju u dvocifrenom broju, do je najmanje prijavljenih krivičnih dela *falsifikovanje znakova za vrednost* – samo jedno.

Treba istaći da se u doktrini smatra da je *poreska utaja* jedno od najtežih krivičnih dela protiv privrede, koje je usmereno direktno protiv poresko-fiskalnog sistema države, a ujedno je to krivično delo drugo po redosledu najčešće izvršenih krivičnih dela protiv privrede.²¹

21 Sabahudin Coković (2017). Poreska utaja u domaćem i uporednom krivičnom zakonodavstvu. *Poslovna ekonomija* 11(1), str. 272.

Kao što je rečeno, odredbama ZPPPA su takođe predviđena krivična dela, a od 2022. godine propisana su i dva nova krivična dela: *nedozvoljen promet opreme za fiskalizaciju* (član 175a) i *nedozvoljen promet računovodstvenih i drugih softvera* (član 175b), ali prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku od uvođenja nije zabeležena prijava ni osuda za ta krivična dela. Kao što smo napomenuli, zvanična, javno dostupna statistika se ne vodi za krivična dela protiv privrede (pa ni protiv bilo kog drugog objekta zaštite) iz sporednog krivičnog zakonodavstva. Imajući u vidu obuhvat krivičnopravne legislative koja van Krivičnog zakonika predviđa dela koja možemo svrstati u krivična dela protiv privrede, sigurno je da bi ukupan broj krivičnih dela protiv privrede bio značajno veći. Osim toga, i podaci koje smo analizirali, a koji obuhvataju privredni kriminalitet u osnovnom krivičnom zakonodavstvu, ne odnose se na pravna lica kao učinioce tih krivičnih dela jer se o krivičnim delima pravnih lica takođe ne vode zvanični statistički podaci.

3. KRIVIČNA DELA PROTIV PRIVREDE ILI PORESKA KRIVIČNA DELA?

Iako dvadeset druga glava srpskog Krivičnog zakonika nosi naziv krivična dela protiv privrede i njome se predviđa prilično velik broj krivičnih dela, mogli bismo se zapitati da li su sva krivična dela inkriminisana u glavi krivičnih dela protiv privrede zaista valjano sistematizovana prema pretežnosti objekta zaštite. Tako, recimo, mesto su u toj glavi našla i dva krivična dela koja se odnose na poreze, i to: *poreska utaja* i *neuplaćivanje poreza po odbitku*. S druge strane, Zakonom o poreskom postupku i poreskoj administraciji predviđeno je nekoliko krivičnih dela, a taj zakon ih tretira kao *poreska krivična dela*. Naime, ZPPPA pomenuta krivična dela predviđa u sedmom delu kaznene odredbe, i to u njegovoj prvoj glavi koja nosi naslov: *Poreska krivična dela*.²² Takva legislativna tehnika zaista je prava retkost u smislu da u sporednom krivičnom zakonodavstvu, odnosno propisima kojima se primarno reguliše određena vankrivična oblast, u ovom slučaju poreski postupak i poreski sistem, u delu kaznenih odredaba (koje naravno nisu retke), imamo naslov glave kojim se određuje pravna priroda krivičnih dela koja slede. Naime, nije retko, pa čak bismo mogli reći da je pravilo da se u okviru kaznenih odredaba propisa, osim drugih kaznenih dela, propisuju i krivična dela, ali ne i da im se određuje ovakav zajednički naziv. Mislimo da ta zanimljivost nije samo kakvo jezičko i teorijsko detaljisanje već, kako nam se čini, takvo normiranje ZPPPA može imati i drugih reperkusija u tumačenju i primeni tih normi.

Pomenutim poreskim propisom je definisano da su poreska krivična dela ona krivična dela koja su utvrđena ZPPPA i *drugim zakonom*, a koja kao moguću posledicu imaju potpuno ili delimično izbegavanje plaćanja poreza, sačinjavanje ili podnošenje falsifikovanog dokumenta od značaja za oporezivanje, ugrožavanje naplate

22 O poreskim krivičnim delima vid. Gordana Ilić Popov (2016). Poreska krivična dela u srpskom poreskom zakonodavstvu. *NBP – Nauka, bezbednost, policija* 21(1), str. 40–56.

poreza i poreske kontrole, nedozvoljen promet akciznih proizvoda i druge nezakonite radnje koje su u vezi sa izbegavanjem i pomaganjem u izbegavanju plaćanja poreza (član 135 stav 2 ZPPPA). Zaključujući na osnovu te norme, to bi značilo i da se dva navedena krivična dela propisana Krivičnim zakonikom (*poreska utaja i neuplaćivanje poreza po odbitku*), prema ZPPPA, koji predstavlja *lex specialis*, imaju smatrati *poreskim krivičnim delima*.

Da li je neko krivično delo *poresko ili nije*, značajno je, između ostalog, i zbog nadležnosti organa za njegovo otkrivanje. Tako je organ nadležan za otkrivanje poreskih krivičnih dela *Poreska policija* (član 135 stav 1 ZPPPA), koja u predistražnom postupku postupa kao organ unutrašnjih poslova i preduzima sve potrebne radnje, izuzev ograničenja kretanja. Poreska policija, između ostalog, u predistražnom postupku ima veoma slična ovlašćena kao i policija, pa bismo mogli zaključiti da je u Republici Srbiji na taj način izvršena određena specijalizacija organa za otkrivanje krivičnih dela u oblasti poreza.

Gledajući na to da je ZPPPA iz ugla krivičnog prava ipak jedan specijalni zakon, kojim se uređuje postupak utvrđivanja, naplate i kontrole javnih prihoda na koje se taj propis primenjuje; prava i obaveze poreskih obveznika; registracija poreskih obveznika te poreska krivična dela i prekršaji (član 1 ZPPPA), možda bi nomotehnički prihvatljivo rešenje bilo da *sva* poreska krivična dela treba da budu propisana u jednom zakonu, i to u ZPPPA. S tim u vezi se postavlja pitanje zašto su ta dva krivična dela iz oblasti poreza ipak propisana Krivičnim zakonikom, i to u glavi dela protiv privrede? Ranije je krivično delo *neuplaćivanje poreza po odbitku* i bilo propisano ZPPPA, ali je od 2009. to delo preneseno u Krivični zakonik. Sa pravom se u teoriji podseća da su nekada *sva* poreska krivična dela bila propisana sporednim krivičnim zakonodavstvom – Zakonom o poreskom postupku i poreskoj administraciji. Takvo rešenje i danas postoji u nekim stranim zakonodavstvima – npr. krivičnom zakonodavstvu Italije i Nemačke.²³

U ZPPPA su predviđene i neke procesne specifičnosti, pa se tako određene procesne odredbe primenjuju samo za poreska krivična dela. U tom smislu, propisuje se da je Poreska uprava – Poreska policija ta koja u predistražnom postupku, osumnjičenom koji nije obezbedio branioca postavlja branioca po službenoj dužnosti prilikom saslušanja zbog postojanja osnova sumnje da je učinio poresko krivično delo za koje je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna, u skladu sa zakonikom kojim je uređen krivični postupak. Rešenje o postavljanju branioca po službenoj dužnosti dostavlja se braniocu, a protiv tog rešenja žalba nije dozvoljena. Shodno njenoj nadležnosti, u ovom slučaju upravo Poreska uprava isplaćuje nagradu i nužne izdatke braniocu postavljenom po službenoj dužnosti u skladu sa zakonikom kojim je uređen krivični postupak. Posebna pravila su predviđena odredbama ZPPPA i kada je reč o krivičnoj prijavi za poreska krivična dela.

23 Jelena Kostić, Mina Zirojević (2017). Objekt zaštite krivičnih dela protiv privrede. *Privredna krivična dela* (prir. Ivana Stevanović, Vladimir Čolović), Beograd, str. 261.

4. UČINIOCI KRIVIČNIH DELA PROTIV PRIVREDE

Imajući u vidu važeće propise u Republici Srbiji, nesporno je da učinilac krivičnog dela može biti fizičko i pravno lice. Pod fizičkim licem se podrazumeva i *preduzetnik i odgovorno lice u pravnom licu*. U pogledu krivičnih dela protiv privrede, raste relativni značaj odgovora na pitanje – ko može biti subjekt tih krivičnih dela? Jasno je da, i u glavi krivičnih dela protiv privrede, učinilac pojedinih krivičnih dela može biti bilo koje lice, bez kakvih posebnih svojstava jer zakonik jednostavno subjekta krivičnog određuje zamenicom „ko“ – svako ko preduzme radnju odnosno ostvari druge elemente bića krivičnog dela.

S druge strane, određene dileme se javljaju kada je reč o odgovornom licu u pravnom licu kao subjektu krivičnog dela. Neretko se u praksi, naime, postavlja pitanje ko je to odgovorno lice u pravnom licu? To pitanje se posebno usložava u velikim privrednim društvima, čiji je privredni potencijal izuzetno veliki, pa je samim tim izuzetno visok i nivo društvene opasnosti eventualnih protivpravnih ponašanja odgovornih lica u tim društvima. Nesporno je da odgovorno lice u pravnom licu, u krivičnopravnom smislu ne mora biti nužno uvek i zakonski zastupnik pravnog lica. Prostor za takvo tumačenje otvoren je čak i samim odredbama Krivičnog zakonika (član 112 stav 5 KZ) kojima se predviđa da se: *odgovornim licem* u pravnom licu smatra lice koje na osnovu zakona, propisa ili ovlašćenja vrši određene poslove upravljanja, nadzora ili druge poslove iz delatnosti pravnog lica i *lice kome je faktički povereno obavljanje tih poslova*. Korak dalje, na osnovu iste odredbe KZ, odgovornim licem smatra se i službeno lice kad su u pitanju krivična dela kod kojih je kao izvršilac označeno odgovorno lice, a u tom zakoniku nisu predviđena u glavi o krivičnim delima protiv službene dužnosti, odnosno kao krivična dela službenog lica.

Dakle, za potrebe pokretanja krivičnog postupka u određenom trenutku neophodno je utvrditi ko je odgovorno lice u pravnom licu, što znači da je to nužno učiniti u najranijoj fazi, čak i pre pokretanja krivičnog postupka. To je važno jer je sudske odluke moguće doneti samo u odnosu na određeno optuženo lice: presudu – samo u odnosu na ono lice za koje se u optužnom aktu tvrdi da je učinilac krivičnog dela. Sudskoj praksi nije nepoznata situacija da se optužnim aktom tvrdi da je u pravnom licu bilo odgovorno jedno, ali da se na kraju krivičnog postupka utvrdi da je zapravo reč o sasvim drugom licu. U takvim slučajevima, razumljivo, ne donosi se osuđujuća sudska odluka u odnosu na lice koje je optužbom bilo označeno kao odgovorno, pa, shodno tome, to lice protiv kog se vodio, ali protiv njega, kao lica koje u konkretnom slučaju nije bilo odgovorno lice u pravnom licu nije okončan postupak, neretko ima pravo na naknadu štete po ovom osnovu. Da se to ne bi dešavalo, organ gonjenja je u obavezi da u optužnom aktu jasno odredi ko se smatra odgovornim licem u pravnom licu.

Osim toga, zanimljiva je i činjenica da krivična dela iz oblasti privrede može da učini i samo pravno lice, pod uslovom da je ostvarena korist za pravno lice ili da je kod odgovornog lica postojala takva namera. Međutim, iako je *Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela*²⁴ donet još 2008. godine, njegova primena u

24 Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela, *Službeni glasnik RS* 97/2008.

praksi je zaista neznatna. Kao jedan od osnovnih razloga za takvu praksu u pogledu uspostavljanja krivične odgovornosti pravnih lica u literaturi se ističe da i dalje postoje privredni prestupi kao oblici kaznenih dela, te da su ukorenjeni u sudskoj praksi.

5. KAZNENA POLITIKA ZA KRIVIČNA DELA
PROTIV PRIVREDE

Ukoliko sud utvrdi da je krivično delo učinjeno, konsekvntno i da je okrivljeni kriv za to delo, sud može izreći predviđene krivične sankcije, a ako se opredeli za kaznu, obavezan je da kaznu odmeri u zakonom propisanim granicama. Osim glavne, KZ ostavlja mogućnosti izricanja i sporedne kazne, a sudu se na raspolaganju, između ostalog, nalaze i mere upozorenja, pa i mere bezbednosti kojima smo posvetili naredna poglavlja. Pod određenim uslovima sud može da ublaži kaznu ili čak da učinioca oslobodi od kazne.

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Broj osuđenih za krivična dela protiv privrede	589	999	932	1.169	1.543	1.609	1.592	1.448	1.144	1.008	842	885	762	859
Zatvor	130	197	219	347	566	331	337	298	231	207	142	164	199	207
Kućni zatvor	*	*	*	*	*	106	174	154	109	124	124	180	158	193
Novčana kazna	56	108	63	92	84	118	122	112	100	77	57	81	70	63
Uslovna osuda	400	682	644	722	891	1.050	955	879	704	597	515	458	334	393
Ostalo**	1	6	4	4	1	3	3	5	0	2	2	2	1	2
Sporedna kazna	134	312	259	367	374	448	547	548	404	362	242	251	239	-
Oslobođenje od kazne	2	6	2	4	1	1	1	0	0	1	2	0	0	1

* Statistički podaci nisu izdvajali izdržavanje kazne u prostorijama u kojima osuđeni stanuje (tzv. kućni zatvor).²⁵

** Rad u javnom interesu, oduzimanje vozačke dozvole, sudska opomena, vaspitna mera.

U posmatranom periodu od četrnaest godina, uočava se apsolutna dominacija uslovne osude, kao mere upozorenja izricane za krivična dela protiv privrede. U posmatranom periodu od 2010. sve do 2020. godine uslovna osuda je izricana iz godine u godinu, gotovo nikad ispod 60% svih izrečenih sankcija, a u nekim godinama je dostizala i udeo u sankcijama od skoro 70%. U poslednje tri posmatrane godine, primetan je njen blagi pad (do 43%), korelativno sa porastom kazne zatvora, uključujući i izdržavanje kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje. Iako već sama tendencija nešto češćeg izricanja kazne zatvora sama po sebi ukazuje na

25 Mogućnost izdržavanja kazne zatvora u prostorijama u naše krivično zakonodavstvo uvedena je Zakonom o izmenama i dopunama 2009. godine, ali je nedorečena odredba kojom je uvedena ta mogućnost pravila probleme u primeni, pa je iz tog razloga poboljšana Zakonom o izmenama i dopunama KZ već 2012. godine. U tom smislu treba tumačiti i njen izostanak iz zvanične statistike, a verovatno i značajno slabiju primenu te zakonske mogućnosti. Više vid. Zoran Stojanović (2024). *Komentar Krivičnog zakonika*, Predgovor, 13. izmenjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd, str. 10-14.

određeno pooštavanje kaznene politike, dužina trajanja izrečenih kazni zatvora to definitivno potvrđuje. Tako u posmatranom periodu uočavamo osetan porast kazni zatvora od šest meseci do dve godine te porast nešto težih kazni – sve do 10 godina zatvora (iako u apsolutnim brojevima nije reč u tako velikom broju slučajeva). Na početku posmatranog perioda kazne zatvora su se izricale dominantno u rasponu do jedne, maksimalno do dve godine, a poslednje tri godine značajno je veći broj kazni zatvora preko jedne, pa i preko dve godine zatvora. Uočava se i prilično visok procenat osuda u kojima je izrečena i sporedna kazna (novčana, rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole), koji je dostizao i do 38%. Imajući u vidu prirodu krivičnih dela protiv privrede, iako o tome nema javno dostupne statističke analitike, osnovano bi se moglo pretpostaviti da je kao sporedna kazna u daleko najvećem broju slučajeva izricana novčana kazna, koja se može izreći i kad nije propisana ukoliko je delo učinjeno iz koristoljublja, a tek u nekom manjem, mislimo čak neznatnom broju možda se radilo o preostale dve kazne. I u pogledu izricanja sporedne kazne, za koju, kao što smo istakli, mislimo da je uglavnom novčana, primetan je porast u posmatranom periodu sa od oko 20% na nešto preko 30%, što je, prema našem mišljenju, u skladu sa karakterom krivičnih dela protiv privrede, u kojima dominira lukrativni motiv.

Iz navedene statistike jasno je da se mogućnost da lica osuđena za krivična dela protiv privrede budu oslobođena od kazne gotovo i ne koristi ili se koristi u promilima. Uprkos činjenici da se oslobađanje od kazne koristi veoma retko, zbog određenih specifičnosti krivičnih dela protiv privrede i u odnosu na njih predviđenih fakultativnih osnova za oslobođenje od kazne, smatramo da je zanimljivo pozabaviti se nešto detaljnije tim osnovima.

Krivičnim zakonikom (članom 58) predviđeno je da sud može osloboditi od kazne učinioca krivičnog dela 1) samo kad je to zakonom izričito predviđeno, ali može i 2) učinioca krivičnog dela učinjenog iz nehata kad posledice dela tako teško pogađaju učinioca da izricanje kazne u takvom slučaju očigledno ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja. Osim te dve mogućnosti, sud može osloboditi od kazne i 3) učinioca krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora do pet godina, ako posle izvršenog krivičnog dela, a pre nego što je saznao da je otkriven, otkloni posledice dela ili nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim delom.

U vezi sa krivičnim delima protiv privrede, za našu analizu od naročitog značaja je prvi navedeni osnov za oslobođenje od kazne – oslobođenje od kazne kad to zakon izričito predviđa. Dakle, postoji mogućnost da se u posebnom delu Krivičnog zakonika²⁶ ili odredbama sporednog krivičnog zakonodavstva predvide uslovi pod kojima se učinilac određenog krivičnog dela ili nekog njegovog oblika može osloboditi od kazne. U tom smislu, recimo kod krivičnog dela *zaključenje restriktivnog sporazuma* iz člana 229 KZ²⁷, u drugom stavu predviđeno je da se „učinilac dela iz stava 1. ovog člana koji ispunjava uslove za oslobađanje od obaveze utvrđenom

26 Tako se, na primer, predviđa da se učinilac dela koji otkrije od koga nabavlja opojnu drogu može osloboditi od kazne. Vid. čl. 246a KZ.

27 Osnovni i jedini oblik tog dela glasi: „Ko u subjektu privrednog poslovanja zaključi restriktivni sporazum koji nije izuzet od zabrane u smislu zakona kojim se uređuje zaštita konkurencije, a kojim se određuju cene, ograničava proizvodnja ili prodaja, odnosno vrši podela tržišta, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina i novčanom kaznom.“

merom zaštite konkurencije u smislu zakona kojim se uređuje zaštita konkurencije, *može osloboditi od kazne*“. To je još jedan pokazatelj koliko su za primenu krivičnog prava značajni drugi propisi u oblasti privrede, bez kojih uopšte nije moguće primeniti daleko najveći broj odredaba koje se odnose na krivična dela protiv privrede, koja su, kao što smo pomenuli, neretko blanketnog karaktera. S tim u vezi, neophodno je podsetiti i da je u Republici Srbiji na snazi *Zakon o zaštiti konkurencije*²⁸ te da se upravo njime u članu 69 predviđa oslobađanje od obaveze utvrđenom merom zaštite konkurencije, bez čega nije moguće ni analizirati citiranu odredbu KZ kojom je predviđen fakultativni osnov za oslobodjenje od kazne za krivično delo *zaključenje restriktivnog sporazuma*.

Takođe se i za krivično delo *zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom* iz člana 228 KZ predviđa mogućnost oslobodjenja od kazne. Poslednjim stavom tog člana predviđeno je da se „učinilac iz stava 1. ovog člana koji dobrovoljno otkrije da se ponuda zasniva na lažnim podacima ili na nedozvoljenom dogovoru sa ostalim ponuđačima, ili da je preduzeo druge protivpravne radnje u nameri da utiče na donošenje odluka naručioca pre nego što on donese odluku o dodeli ugovora, *može osloboditi od kazne*“.

Kako su svi osnovi za oslobodjenje od kazne (kao i za ublažavanje) u našem krivičnom pravu fakultativnog karaktera, sud po svom slobodnom uverenju ocenjuje da li će učinioca osloboditi od kazne, uzimajući u obzir sve okolnosti, a naročito one koje su predviđene članom 54 KZ. Čak i ako sud odluči da učinioca oslobodi od kazne, on se smatra osuđivanim licem i biće upisan u kaznenu evidenciju, s tim što ne može da trpi bilo kakve pravne posledice osude. Prema tako osuđenom, a oslobodjenom od kazne, nastupiće zakonska rehabilitacija ukoliko u roku od godinu dana od pravnosnažnosti presude to lice ne učini novo krivično delo²⁹ (čl. 98 KZ). U slučaju da sud učinioca ne oslobodi od kazne, uvek ostaje mogućnost da mu kaznu neograničeno ublaži (čl. 56 st. 1 tač. 2 i čl. 57 st. 4).

6. OBAVEZNO IZRICANJE MERE BEZBEDNOSTI ODUZIMANJE PREDMETA

Izricanje određenih mera bezbednosti kao vrste krivičnih sankcija u pojedinim slučajevima može po osuđeno lice da ima teže posledice nego sama izrečena kazna. Izricanje mera bezbednosti načelno je fakultativno, što znači da će sud, imajući u vidu pre svega svrhu mera bezbednosti (čl. 78 KZ) i sve zakonom propisane te u postupku utvrđene okolnosti, proceniti da li će izreći određenu meru bezbednosti ili ne. Međutim, pojedine mere bezbednosti se obavezno izriču za određena krivična dela, odnosno Krivičnim zakonikom se kod pojedinih mera, odnosno za pojedina krivična dela može predvideti i obavezno izricanje određenih mera bezbednosti. Tako, na primer, za meru bezbednosti obavezno oduzimanje predmeta³⁰ (čl. 87 KZ)

28 Zakon o zaštiti konkurencije, *Službeni glasnik RS* 51/2009, 95/2013.

29 Vid. čl. 98 KZ.

30 U pogledu posebnih uslova za oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela u odnosu na pomenutu meru bezbednosti upor. Igor Vuković (2016). Oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela – evropski okvir i srpsko zakonodavstvo. *Crimen* 1, str. 3–32.

predviđeno je da se može predvideti obavezno izricanje te mere, pa i obavezno uništavanje predmeta.

Treba reći da je upravo za učinioce pojedinih krivičnih dela protiv privrede predviđeno i obavezno izricanje pomenute mere bezbednosti – *oduzimanje predmeta*. Reč je, na primer, o krivičnom delu *krijumčarenje* iz člana 236 KZ. U poslednjem stavu tog člana se predviđa: „prevozno ili drugo sredstvo čija su tajna ili skrovišta mesta iskorišćena za prenos robe koja je predmet dela iz stava 1. ovog člana ili koje je namenjeno za izvršenje tih krivičnih dela – *oduzete se*, ako je vlasnik ili korisnik vozila to znao ili je mogao i bio dužan da zna“. Tako, na primer imajući u vidu zaprećenu kaznu, za to krivično delo može biti izrečena, recimo, i uslovna osuda, koja i ne pogađa previše osuđeno lice, ali se korišćeno prevozno ili drugo sredstvo obavezno mora oduzeti – što, zavisno od njegove vrednosti, zaista može veoma teško pogoditi učinioca ovog krivičnog dela ili čak treće lice pod uslovom da je to znalo ili moglo i bilo dužno da zna.³¹ Takođe, i kada je reč o krivičnom delu *nedozvoljena trgovina* (čl. 235 KZ), predviđeno je da će se roba i predmeti nedozvoljene trgovine oduzeti, kao što je slučaj i sa, na primer, krivičnim delom *davanje mita u obavljanju privredne delatnosti* (čl. 231 KZ).

Čini se da je sasvim opravdano obavezno izricanje mere bezbednosti oduzimanja predmeta u tim, ali i drugim slučajevima. Treba napomenuti da se tom merom bezbednosti u pojedinim slučajevima u određenoj meri utiče i da učinilac dalje ne vrši (ta ili srodna) krivična dela jer više nema sredstvo (barem ne ono kojim je ranije izvršio to delo) – kao je što to slučaj sa oduzimanjem predmeta od učinioca krivičnog dela *krijumčarenja*.³²

Kao što smo ranije objasnili, a ovde se nakratko vraćamo na tu temu, krivična dela protiv privrede propisuju se i tzv. sporednim krivičnim (suštinski vankrivičnim) zakonodavstvom, pa se tako i tim odredbama, po ugledu na KZ kao osnovni izvor krivičnog prava, predviđa i obavezno oduzimanje predmeta krivičnog dela. Tako se, na primer Zakonom o poreskom postupku i poreskoj administraciji, predviđa krivično delo *nedozvoljen promet akciznih proizvoda* (čl. 176 ZPPPA). U poslednjem stavu ovog člana određeno je i da će se *oduzeti proizvodi* koji se u skladu sa zakonom smatraju akciznim proizvodima, a koji su, suprotno propisima kojima se reguliše oporezivanje akcizama, nabavljeni radi stavljanja u promet ili stavljeni u promet, kao i proizvodi koji nisu posebno obeleženi propisanim kontrolnim akciznim markicama. I takvo rešenje je, prema našem mišljenju, sasvim opravdano.

31 Takođe se predviđa i obavezno oduzimanje lažnog novca u slučaju krivičnog dela *falsifikovanja novca* (čl. 241 KZ). Takvo rešenje zakonodavca sasvim je logično, međutim, za razliku od prethodno opisanog oduzimanja motornog vozila (što može biti, recimo, šleper izuzetno visoke vrednosti), u ovom slučaju primena mere obaveznog oduzimanja predmeta ne pogađa učinioca krivičnog dela tako teško – upravo jer se od njega oduzima *lažan novac*.

32 O tom delu vid. Jelena Kostić (2018). *Krivičnopravna zaštita finansijskih interesa Evropske unije*, Beograd, str. 104–105.

7. IZRICANJE MERE BEZBEDNOSTI ZABRANE VRŠENJA POZIVA, DELATNOSTI ILI DUŽNOSTI

Osim pomenute mere bezbednosti oduzimanje predmeta, i mera *zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti* u pojedinim slučajevima može biti značajno teža sankcija od kazne. Kao i druge, i ta mera bezbednosti predviđena je Krivičnim zakonikom, koji joj posvećuje svoj član 85. Predviđa se da sud *može* učiniocu krivičnog dela zabraniti vršenje određenog poziva, određene delatnosti ili svih ili nekih dužnosti vezanih za raspolaganje, korišćenje, upravljanje ili rukovanje tuđom imovinom ili za čuvanje te imovine ako se opravdano može smatrati da bi njegovo dalje vršenje takve delatnosti bilo opasno. Kao što možemo videti, odredbama KZ predviđa se da je izricanje te mere bezbednosti *fakultativno*, pa ukoliko su ispunjene pomenute pretpostavke, odluku o njenom izricanju *može* doneti sud. Ukoliko se odluči za njeno izricanje, sud određuje i trajanje mere, koje ne može biti kraće od jedne niti duže od deset godina, računajući od dana pravnosnažnosti odluke, s tim što se vreme provedeno u zatvoru, odnosno u zdravstvenoj ustanovi u kojoj je izvršena mera bezbednosti ne uračunava u vreme trajanja te mere. Na kraju, ukoliko se odluči da izrekne uslovnu osudu, sud *može* odrediti da će se ta osuda opozvati ako učinilac prekrši zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti. Dakle, i u tom slučaju, kao i prilikom samog izricanja pomenute mere bezbednosti, sud *može*, ali i ne mora da odredi opozivanje uslovne osude.

Učinili smo ovaj kratak osvrt na osnovne odredbe kojima se u KZ reguliše izricanje te mere bezbednosti upravo iz razloga što odredbe o izricanju mere *zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti* postoje i u Zakonu o poreskom postupku i poreskoj administraciji. Međutim, u ZPPPA je u tom smislu predviđeno i jedno rešenje koje nije u skladu sa Krivičnim zakonikom. Naime, u temeljnom poreskom zakonu je predviđeno krivično delo *nedozvoljeno skladištenje robe*³³ (čl. 176a ZPPPA) i u trećem stavu tog člana za učinioca pomenutog krivičnog dela predviđa se obavezno izricanje zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti. Slovom propisa, predviđeno je da se odgovornom licu u pravnom licu i preduzetniku *izriče* i mera bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti u trajanju od jedne do pet godina. Osim tog primera, i za učinioce ranije pomenutog krivičnog dela *nedozvoljen promet akciznih proizvoda* te krivičnih dela *nedozvoljen promet računovodstvenih i drugih softvera*, *nedozvoljen promet opreme za fiskalizaciju* i *poreska prevara u vezi sa porezom na dodatu vrednost proizvoda* predviđeno je obavezno izricanje te mere bezbednosti.

Prema našem mišljenju, ovakvo propisivanje *obaveznog* izricanja te mere bezbednosti nije u skladu sa odredbama Krivičnog zakonika, koji ne dozvoljava da se

33 Iz sudske prakse: Okrivljeni je oglašen krivim da je u suterenu, u prepravljenoj garaži u stan, skladištio dobra za koja ne poseduje propisanu dokumentaciju o poreklu robe, tako što je skladištio tehničku robu i to: 28 televizora, 97 igrice za konzolu plejstejšn, 18 džojstika, deset plejstejšna, 11 zvučnika, 187 nosača za TV, osam satova, šest kamera, sedam telefona, pet monitora, dva komada 3D naočara, 13 daljinskih upravljača, sedam električnih kablova, 2 X96 smart sprava, jedan ekran za TV. Presuda Višeg suda u Beogradu Kž1 638/22 od 18. oktobra 2022. i presuda Drugog osnovnog suda Beogradu K 281/20 od 8. juna 2022. godine. Preuzeto iz baze *PagrafLex* 18. septembra 2024.

zakonom može odrediti obavezno izricanje te mere bezbednosti, kao što se to, recimo, eksplicitno navodi u vezi sa merom oduzimanja predmeta (čl. 87 st. 3 KZ). Mislimo da to rešenje, koje nije redak primer da se u sporednom krivičnom zakonodavstvu propisuju rešenja suprotna onima koja su predviđena KZ, ipak treba izmeniti i uskladiti sa Krivičnim zakonikom.

8. JOŠ NEKE SPECIFIČNOSTI KRIVIČNIH DELA PROTIV PRIVREDE

Biće krivičnog dela sadrži skup obeležja na kojima se zasniva nevrednost jednog ponašanja. Možemo reći da su sva obeležja bića po dejstvu jednako važna za postojanje krivičnog dela.³⁴ S pravom se u doktrini navodi da se kao moguće subjektivno obeležje bića nesumnjivo ističe – odgovarajuća namera.³⁵ Na ovom mestu bismo želeli da ukažemo na *nameru*³⁶ kao subjektivni element bića pojedinih krivičnih dela protiv privrede. Pre svega, treba podsetiti da se krivična dela iz te grupe ne mogu izvršiti samo sa umišljajem, ali da je za postojanje značajnog broja krivičnih dela protiv privrede potrebna i određena namera, izričitim predviđanjem tog subjektivnog obeležja bića izrazom „ko u nameri...“. U krivičnom postupku za ta krivična dela neophodno je dokazati i postojanje te namere, koja se u značajnom broju krivičnih dela protiv privrede ogleda u pribavljanju protivpravne imovinske koristi sebi ili drugome, odnosno nešto ređe nanošenju drugome kakve štete. Specifičnost određenog broja krivičnih dela protiv privrede je i to što se ona izvršavaju *zloupotrebom službenog položaja*, odnosno položaja odgovornog lica. Pojedina krivična dela vrše se tako što se *daju lažni podaci* ili se određena lica *dovode odnosno održavaju u zabludi*. Određenu zajedničku karakteristiku nemalog broja krivičnih dela protiv privrede čini i to što postojanje kvalifikovanog oblika pojedinih krivičnih dela zavisi od određenog *novčanog cenzusa*, na primer *iznosa* obaveze koja se izbegava, ili od iznosa pribavljene protivpravne imovinske koristi.

9. ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Na osnovu svih opisanih aspekata privrednih (i poreskih) krivičnih dela, očigledno je da i u osnovnom i u sporednom krivičnom zakonodavstvu postoje brojna krivična dela protiv privrede, nezavisno od toga da li ih, i u kojoj meri opravdano, sam zakonodavac u sistematici KZ svrstava u tu grupu ili koliko su ona sama po svojoj prirodi krivična dela protiv privrede. Reč je o delima koja su definitivno podložna veoma čestim izmenama i dopunama, i to najčešće tako što se postojeća

34 Detaljno vid. Igor Vuković (2021), str. 67–68.

35 *Ibid*, str. 79.

36 Ukoliko kod učinioca nije postojala namera da delimično ili u potpunosti izbegne plaćanje poreza, doprinosa ili drugih dažbina onda ne možemo govoriti o ispunjenosti subjektivnog elementa poreske utaje a samim tim neće postojati ovo krivično delo. Milan Škulić, Veljko Delibašić (2018). Poreska utaja – normativna konstrukcija i neka sporna pitanja, *Krivično zakonodavstvo i funkcionisanje pravne države*, Trebinje, str. 71

krivična dela menjaju i dopunjuju, ali neretko i propisivanjem sasvim novih krivičnih dela. Iako nismo pristalice dinamičnih promena krivičnog zakonodavstva, ovde nam se takve promene unekoliko čine opravdanim jer su i drugi propisi u oblasti privrede veoma često podložni promenama – u duhu dinamičnosti same privrede kao ljudske delatnosti. Naime, kako se dešavaju promene u privrednom okruženju, menjaju se i norme kojima se privreda uređuje, a konsekvantno i odredbe koje se odnose na krivična dela protiv privrede – jer se određenim *odnosima u privredi* pruža i krivičnopravna zaštita.

Krivična dela protiv imovine su ona koja se najčešće vrše u Republici Srbiji, ali i krivična dela protiv privrede uzimaju ne tako mali deo krivičnopravne stvarnosti što, kako smo pokazali, potvrđuju zvanični statistički podaci. Ne treba prevideti ni činjenicu da se pojedina krivična dela iz te oblasti veoma teško otkrivaju i dokazuju. Kao što je to u nauci poznato, to je tzv. *kriminalitet belog okovratnika*³⁷, pa je i razumljivo da se češće otkrivaju krivična dela protiv privrede koja vrše fizička lica ili pojedina odgovorna lica u pravnom licu nego kada se to dešava u većim, možemo reći i organizovanim kriminalnim sistemima. Dakle, tih dela nema mnogo u organizovanom kriminalu – iz mnogo razloga, a zbog značajnog finansijskog potencijala i uticaja, teže se otkrivaju, kao što je, čini nam se, u tom slučaju i sasvim specifična struktura učinilaca tih dela.

Opravdano se može postaviti pitanje i šta je sa pravnim licima kao učiniocima krivičnih dela u ovoj oblasti jer je to jedna od oblasti u kojima je prostor za odgovornost pravnih lica daleko najveći – a u našoj sudskoj praksi krivičnih dela pravnih lica skoro da i nema. Upravo iz tog razloga teško je shvatljivo da postoji izuzetno veliki broj učinilaca krivičnih dela u oblasti privrede koji su u pravnom licu bili zaposleni u vreme izvršenja krivičnog dela, a sigurno je veoma često postojala namera da se ostvari određena korist i za samo pravno lice (čl. 6 *Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična dela*), a da se krivični postupak nije istovremeno vodio i protiv tog pravnog lica.

U pojedinim odredbama *Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji*, kojima se predviđaju pojedina krivična dela, uočavaju se određene specifičnosti u pogledu mogućnosti oslobođenja od kazne. Da li će se učinilac osloboditi ili neće, po pravilu zavisi od toga da li će se učinilac sam prijaviti da je učinio krivično delo, pod uslovom da to učini pre nego što bude otkriven od nadležnih organa. Vredno je podsetiti i na to da je odredbama ZPPPA predviđeno obavezno izricanje mere bezbednosti oduzimanje predmeta, što je usklađeno sa KZ i sasvim opravdano, ali da se istovremeno, prema našem mišljenju unekoliko neopravdano i svakako suprotno Krivičnom zakoniku, predviđa i obavezno izricanje mere bezbednosti zabrana vršenja poziva delatnosti ili dužnosti, što bi, smatramo, *de lege ferenda*, trebalo uskladiti.

Treba biti svestan delikatnosti te sfere kriminaliteta te veoma često sofisticiranosti sredstava i načina izvršenja krivičnih dela protiv privrede, kao i ozbiljnog finansijskog i uticajnog potencijala učinilaca onih dela iz te grupe koja su sigurno najteža i društveno najopasnija. Osvrtom na pitanja izložena u ovom radu te prika-

37 Vid. Nikos Pasas, prevod: Tamara Jakimovska (2023). *Zakonito, ali užasno – „legalni Korporativni zločini“*. *Crimen* 1, 5–23, str. 5.

zom određenih statističkih podataka u vezi sa tim krivičnim delima, pokušali smo dati određeni doprinos uočavanju pojedinih specifičnosti i eventualnih nedoslednosti u ovoj grupi dela, kako bi se njihovoj analizi i poboljšavanju uvek pristupalo na što ozbiljniji način. Efikasnijim i boljim suprotstavljanjem krivičnim delima protiv privrede pomaže se ostvarenju možda jednog od najznačajnijih preduslova za smanjenje opšte stope kriminaliteta – stvaranju boljih uslova života i rada pojedinca, pa i celokupnog srpskog društva.

LITERATURA

- Coković Sabahudin (2017). Poreska utaja u domaćem i uporednom krivičnom zakonodavstvu. *Poslovna ekonomija* 11(1).
- Đukić Stanimir (2016). Analiza krivičnih dela privrednog kriminaliteta u Srbiji i delikti korupcije u privredi. *Vojno delo* 68(5).
- Ilić Popov Gordana (2016). Poreska krivična dela u srpskom poreskom zakonodavstvu. *NBP – Nauka, bezbednost, policija* 21(1).
- Jovanović Aleksandra (2022). Combating the criminal offense of tax evasion as a key factor in the fight against the “grey” economy (Suzbijanje krivičnog dela poreske utaje kao ključni faktor u borbi protiv „sive“ ekonomije). *Ekonomika* 4.
- Karličić Miljkan (2023). Krivično delo neuplaćivanje poreza po odbitku u krivičnom zakonodavstvu Srbije. *Žurnal za bezbednost i kriminalistiku* 2.
- Kostić Jelena (2018). *Krivičnopravna zaštita finansijskih interesa EU*, Beograd.
- Kostić Jelena, Zirojević Mina (2017). Objekt zaštite krivičnih dela protiv privrede. *Privredna krivična dela* (prir. Ivana Stevanović, Vladimir Čolović), Beograd.
- Pasas Nikos (2023). *Zakonito, ali užasno – legalni korporativni zločini*. prevod: T. Jakimovska, *Crimen* XIV 1.
- Stojanović Zoran (2013). Da li je Srbiji potrebna reforma krivičnog zakonodavstva? *Crimen* IV(2).
- Stojanović Zoran, Miloradović Oljica, Radisavljević Miljko, Trešnjev Aleksandar (2017). *Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije*, Beograd.
- Stojanović Zoran (2024). *Krivično pravo – Opšti deo*, 29. izdanje, Novi Sad.
- Stojanović Zoran (2022). *Krivično pravo – Posebni deo*, 22. izdanje, Novi Sad.
- Stojanović Zoran (2024). *Komentar Krivičnog zakonika*, 13. izmenjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd.
- Vuković Igor (2021). *Krivično pravo – Opšti deo*, Beograd.

* * *

Zakon o akcizama, *Sl. glasnik RS* 22/2001, 73/2001, 80/2002, 43/2003, 72/2003, 43/2004, 55/2004, 135/2004, 46/2005, 101/2005 – dr. zakon, 61/2007, 5/2009, 31/2009, 101/2010, 43/2011, 101/2011, 6/2012 – usklađeni din. izn., 43/2012 – odluka, 76/2012 – odluka, 93/2012, 119/2012, 8/2013 – usklađeni din. izn., 47/2013, 4/2014 – usklađeni din. izn., 68/2014 – dr. zakon, 142/2014, 4/2015 – usklađeni din. izn., 5/2015 – usklađeni din. izn., 55/2015, 103/2015, 5/2016 – usklađeni din. izn., 108/2016, 7/2017 – usklađeni din. izn., 18/2018 – usklađeni din. izn., 30/2018, 4/2019 – usklađeni din. izn., 5/2020 – usklađeni din. izn., 7/2020 – izm. usklađenih din. izn., 78/2020 – izm. usklađenih din.

izn., 153/2020, 11/2021 – usklađeni din. izn., 53/2021, 32/2022 – odluka, 46/2022 – odluka, 50/2022 – odluka, 62/2022 – odluka, 73/2022 – odluka, 84/2022 – odluka, 89/2022 – odluka, 97/2022 – odluka, 110/2022 – odluka, 121/2022 – odluka, 130/2022 – odluka, 144/2022 – odluka, 6/2023 – odluka, 15/2023 – odluka, 25/2023 – odluka, 75/2023 i 30/2024 – usklađeni din. izn.

Zakon o poreskom postupku i poreskoj administraciji, *Sl. glasnik RS* 80/2002, 84/2002 – ispr., 23/2003 – ispr., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005 – dr. zakon, 62/2006 – dr. zakon, 63/2006 – ispr. dr. zakona, 61/2007, 20/2009, 72/2009 – dr. zakon, 53/2010, 101/2011, 2/2012 – ispr., 93/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 105/2014, 91/2015 – autentično tumačenje, 112/2015, 15/2016, 108/2016, 30/2018, 95/2018, 86/2019, 144/2020, 96/2021 i 138/2022.

Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela, *Službeni glasnik RS* 97/2008

Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS* 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

* * *

Presuda Višeg suda u Beogradu Kž1 638/22 od 18. oktobra 2022. i presuda Drugog osnovnog suda Beogradu K 281/20 od 8. juna 2022.

Presuda Višeg suda u Beogradu Kž1 651/21 od 16. novembra 2021.

* * *

Republički zavod za statistiku (2011). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2010. Bilten 546, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2011/Pdf/G20115546.pdf>, 18. septembar 2024.

Republički zavod za statistiku (2012). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2011. Bilten 558, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G20125558.pdf>, 18. septembar 2024.

Republički zavod za statistiku (2013). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2012. Bilten 576, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2013/Pdf/G20135576.pdf>, 18. septembar 2024.

Republički zavod za statistiku (2014). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2013. Bilten 588, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2014/Pdf/G20145588.pdf>, 18. septembar 2024.

Republički zavod za statistiku (2015). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2014. Bilten 603, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20155603.pdf>, 18. septembar 2024.

Republički zavod za statistiku (2016). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2015. Bilten 617, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2016/Pdf/G20165617.pdf>, 18. septembar 2024.

Republički zavod za statistiku (2017). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2016. Bilten 629, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2017/Pdf/G20175629.pdf>, 18. septembar 2024.

Republički zavod za statistiku (2018). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2017. Bilten 643, Beograd.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf>, 18. septembar 2024.

- Republički zavod za statistiku (2019). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2018. Bilten 653, Beograd.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20195653.pdf>, 18. septembar 2024.
- Republički zavod za statistiku (2020). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2019. Bilten 665, Beograd.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20205665.pdf>, 18. septembar 2024.
- Republički zavod za statistiku (2021). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2020. Bilten 677, Beograd.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20215677.pdf>, 18. septembar 2024.
- Republički zavod za statistiku (2022). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2021. Bilten 689, Beograd.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20225689.pdf>, 18. septembar 2024.
- Republički zavod za statistiku (2023). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022. Bilten 702, Beograd.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20235702.pdf>, 18. septembar 2024.
- Republički zavod za statistiku (2024). Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2023. Saopštenje SK12, broj 186, god. LXXIV, 12. jul 2024, Beograd.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20241186.pdf>, 18. septembar 2024.

*Branislav Ristivojević**

*Stefan Samardžić***

CRIMINAL OFFENSES AGAINST THE ECONOMIC INTERESTS – SITUATION AND PERSPECTIVES³⁸

SUMMARY

The subject of the authors' attention are certain aspects of criminal acts against the economic interests, both those acts prescribed by the Criminal Code and those prescribed by the Law on Tax Procedure and Tax Administration. The paper points to the number of criminal acts in the field of economic interests, but also to certain specifics regarding the subjects of these criminal acts. It also points to the security measures that are obligatory to be imposed on the perpetrators of certain criminal acts against the economic interests. The authors further present statistical data regarding the submitted criminal reports and convictions for this group of criminal acts. The goal of the paper is reflected, firstly, in reviewing at the normative solutions related to criminal acts against the economic interests, in the sense of

* Faculty of Law, University of Novi Sad, b.ristivojevic@pf.uns.ac.rs

** Faculty of Law, University of Novi Sad, s.samardzic@pf.uns.ac.rs

38 The paper was created as a result of the author's research on the project "Suppression of economic crime in the Republic of Serbia – situation and perspectives", which is supported by the Faculty of Law in Novi Sad, and which is financed by the funds of the Provincial Secretariat for Higher Education and Scientific Research, Autonomous Province of Vojvodina.

critically analyzing the current legislative solutions, revealing certain contradictories in the regulations. Moreover, as the on of the goals of this paper, the authors finding the frequency of these acts in practice, as well as the analysis of which criminal acts from the group of acts against the economic interests are committed most often, and which are the least often committed. Everything presented is finally aimed at contributing and guiding whether and to what extent *de lege faren*da is necessary to change certain regulations in this area.

Key words: crime, economic interests, tax evasion, Criminal Code, security measures